

Derleme Makalesi / Review Article

Esnek Mekân Anlayışı ile Mekânın Konfora Dönüşümünde Pandemi Hatırlatması

Reminder of the Pandemic in the Conversion of Space to Comfort with a Flexible Space Concept

Elif DURMUŞ^{1,*} , Bedriye ASIMGİL²

¹ İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 35140, İzmir, Türkiye

² İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 35140, İzmir, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihi

Alınış, 25 Mart 2021

Revize, 27 Mayıs 2021

Kabul, 09 Haziran 2021

Online Yayınlama, 05 Kasım 2021

Anahtar Kelimeler

Esneklik, Esnek mekânlar, Covid-19 pandemisi

ARTICLE INFO

Article History

Received, 25 March 2021

Revised, 27 May 2021

Accepted, 09 June 2021

Available Online, 05 November 2021

Keywords

Flexibility, Flexible spaces, Covid-19 pandemic

ÖZ

Bu çalışma, pandemi dönemiyle birlikte değişen sosyal yaşantıya karşı mimarlığın alabileceği olası pozisyonları esnek mekânlar üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Esnek mekânların mekânın konfora dönüşümündeki etkisi, pandemi ile birlikte yaşam koşullarının değişmesine bağlı olarak sosyal yaşantının da değişmesi, mimaride mekân kavramının yeniden sorgulanmasına ve sorgulamanın yeni arayışlar üzerine odaklanmasına neden olmuştur. Modernleşmeyle ve özellikle modern sonrası dönemde önem kazanan esneklik kavramı, farklı uygulamalar ve yaklaşımlar olarak mimarlık literatürüne dâhil edilmiştir. Bu yaklaşımlar esneklik anlayışının mekânın dönüşmesi, büyümesi, küçülmesi ve taşınması gibi uygulamalar ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında, değişen durumlara adapte olabilmeyi simgeleyen esneklik kavramı, mekân hacminin dönüşmesi ve mekânın konforu yönüyle incelenmektedir. Dönüştürülebilir, değiştirilebilir ve taşınabilir mekânlar olarak esnek mekânların pandemi süreci sürdürülebilir mimari için öneminin vurgulanması, çalışmanın odak noktasıdır.

ABSTRACT

This study aims to examine the possible positions that architecture can take against the changing social life with the pandemic period, through flexible spaces. The effect of flexible spaces on the transformation of space into comfort, the change in social life due to the change in living conditions with the pandemic caused the concept of space in architecture to be questioned again and the questioning focused on new searches. The concept of flexibility, which gained importance with modernization and especially in the post-modern period, has been included in the architectural

*Sorumlu Yazar

E-posta Adresleri: mimelifdurmus@gmail.com (Elif DURMUŞ), bedriye.asimgil@idu.edu.tr (Bedriye

ASIMGİL)

literature as different applications and approaches. These approaches are realized with applications such as the transformation of the flexibility understanding of the space, its growth, shrinkage and transportation. In this context, within the scope of the study, the concept of flexibility, which represents adaptation to changing situations, is examined in terms of the transformation of the space volume and the comfort of the space. Emphasizing the importance of flexible spaces as transformable, changeable and portable spaces for sustainable architecture in the pandemic process is the focus of the study.

1. GİRİŞ

“Esneklik kavramı mimari mekânın var olduğu ilk insan yerleşimlerindeki mağaralardan, antik dönem megaronlarına, göçer çadırlarından, farklı ulusların geleneksel konutlarına kadar endüstrileşme öncesi dönemde de var olmuş önemli bir mimarlık kavramıdır. Endüstrileşme sonrasında mekânın farklı alanlardaki ve ölçeklerdeki teknik sınırlarının genişlemesi, mekânın fiziksel boyutlarının da değişebildiği esnek mimari mekânların tasarlanabilmesini sağlamıştır. Mekânın büyüebilmesi ve değişebilmesinin yanında uyarlanabilmesi de esneklik kavramının içinde yer almaktadır. Son elli yılda değişen mimarlık paradigmasının içinde terminolojik açıdan pek çok farklı kavramın esneklik ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Günümüzde esneklik kavramı, mevcut mekânın yeni fonksiyonları taşıyabilmesi, mekânın büyüebilmesi, sürekliliği ve teknik ekipmanların değişimiyle açıklanmaktadır. Adaptasyon, değişebilirlik, uyabilirlik, uyarlanabilirlik gibi alt kavramlarla da tanımlanan esneklik kavramı mimarlık literatüründe önemli bir yer tutmaktadır” [1].

Bu çalışmada, esneklik kavramı ve esnekliğin pandemi döneminde mekânın dönüşümüne ve dolayısıyla mekân konforuna olan katkısı ele alınmaktadır. Mekânsal dönüşüm örnekleri incelendiğinde, esnek mekân anlayışının farklı mekânsal karşılıklarının çok işlevlilik, açık plan kavramları üzerinden dönüşerek mekânsal karakterini bulduğu ve mekânsal konforu arttırdığı görülmektedir.

Tarih boyunca mimarlık, insanın sosyal gereksinimlerini sağladığı fonksiyonları planlayan bir anlayış içinde olmuştur. Başta ilk insan yerleşimlerinden göçebe kültürüne olmak üzere, endüstrileşme sonrası dönüşümden günümüze kadar olan süreçte mekânın değişebilmesi, büyüebilmesi ve uyarlanabilmesi açısından esneklik mimarlığın önemli kavramlarından biri olmuştur. Değişen sosyal yaşam koşullarına bağlı olarak mekân ile kullanıcı arasındaki ilişkilerin dinamik bir şekilde kurulması olarak tanımlanan ‘esneklik’; çevreye, teknolojiye ve işleve bağlı olarak değişim gösterebilen alternatif tasarımlara imkân sağlayabilen bir kavramdır [2].

Mekânın büyüebilmesi ve değişebilmesinin yanı sıra mekânın dönüştürülebilmesi de esneklik kavramının içinde yer almaktadır. Özellikle de içinde bulunduğumuz koşullar gereği, Pandemi gündelik yaşamı değiştirmiş, dolayısıyla mekân dönüşüme uğramıştır. Esneklik kavramı değişen yaşam koşullarına, sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak büyüebilme, küçülebilme ve bölünebilme

eylemleriyle mekânda yer bulmaktadır. Pandemi dönemi de mekânsal esnekliğin daha fazla önem kazandığı, olası mekânların kullanım hacminin değişimine olanak tanıyan esnek mekân kullanımını yaşantımıza dahil etmiştir.

Birçok işlevi bir arada bulundurma gereksiniminin yanı sıra özel alan ihtiyacı, bireysel mekânların önemini artırmıştır [3]. Pandeminin dönüştürdüğü yeni yaşam biçimleri kullanıcıya alternatif mekânlar sunmuştur. Bu dönemde evden çalışma modeli yaşam mekânlarını dönüşüme zorlamıştır [4].

Mekânsal dönüşümün hem ekonomik hem de geri dönüşebilir olması, esneklik kavramının sürdürülebilir bir mimarlık anlayışı ile ilişkilendirilmesine olanak tanımıştır. Mekân tasarımında mekânın çok işlevli kullanımı, açık plan sistemi, mekânı sınırlandırıcı öğelerin olmaması, mekân hacminin büyüebilmesi, değişebilmesi ve taşınabilmesi gibi anlayışlarla gerçekleştirilen esneklik, sürdürülebilir mimari tasarım için önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilir esneklik, zamanın koşullarına uygun olarak uzun ömürlü tasarım yapabilmenin koşulunu sağlamaktadır [5]. Kullanıcıların gereksinimlerine uyum sağlayarak yaşam boyu sürmesi beklenen esneklik, mekânda farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır [6]. Tablo 1’de esnekliği mekânda farklı şekillerde ele alan mimarların tasarımları yer almaktadır.

Tablo 1. Mimarların yapılardaki esneklik anlayışları

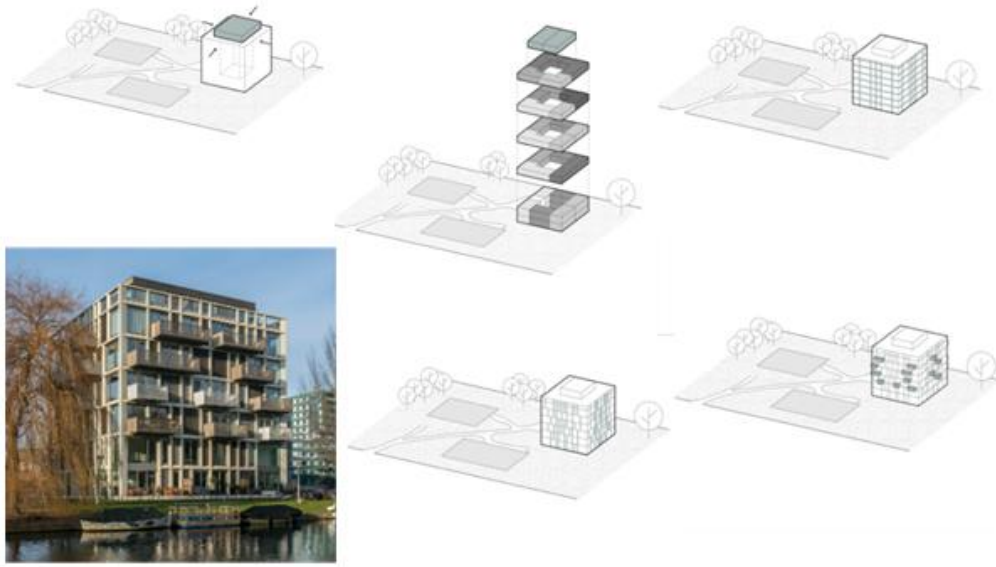
Mimar	Yapı	Esneklik yaklaşımı
Price	Fun Place	Mekânın çok işlevli kullanımının sağlanması, hareketli hacimler
Corbusier	Villa Savoye	Serbest plan ile mekân sınırlarının açık bırakılması
Rietveld	Schröder Evi	Hareketli duvarlar ile mekân hacminin büyüebilmesi, değişebilmesi
Cansever	Ertegün Evi	Hacimler arası sınırlandırıcı öğe bulunmaması, akışkan mekân
Bektaş	Büyüyen Bahçeli Ev	Ailenin büyümesi ile eklemlenen hacimler sayesinde mekânın büyüebilmesi
Tümertekin	B2 Evi	Mekân hacminin sınırlandırılmadığı açık plan sistemi
Akbay	Bağ Evi	Açık plan sistemi, mekânın okunabilirliği

2. ESNEK MEKÂN ANLAYIŞINA SÜRDÜRÜLEBİLİR YAKLAŞIMLAR

II. Dünya Savaşı sonrası kentlerin yaşadığı değişimler ile başlayan alternatif mekân arayışları gelecek için ütopyik kent tasarımlarının oluşmasında önemli bir tarihi olaydır. Savaş ile kentin değişebilir olduğunu deneyimlemek, gelecek için değişebilir ve her ortama adapte olabilir mekân arayışlarının başlangıcı olmuştur. Ütopyik ve distopyik olarak geliştirilen tasarımlar, her ortama ve şarta uyum sağlayabilir, değişebilir, eklemlenebilir ve taşınabilir niteliklere sahiptir. Bu tasarımlar ile şekillenen

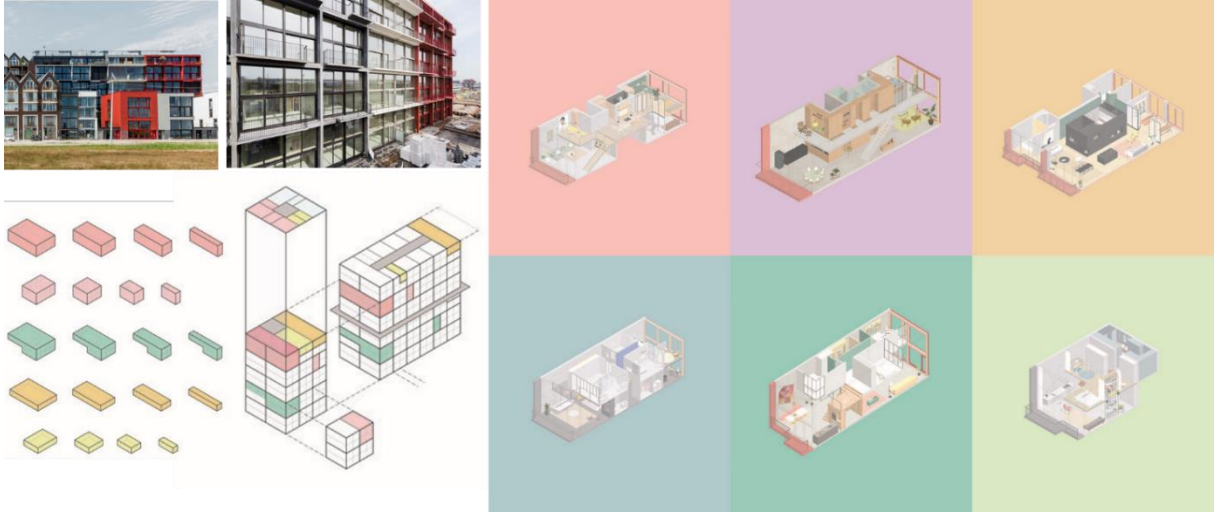
esneklik anlayışı, günümüzde sürdürülebilir mimariye mikro ölçekte mekân önerileri sunma açısından önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

Esnek mekân anlayışına sürdürülebilir yaklaşımlara bir örnek olarak, N. John Habraken'in 1961 yılında geliştirdiği Açık Yapı konsepti örnek verilebilir. Proje, endüstriyel sürece kullanıcının katılımının artırılarak, kullanıcının kendi yerleşimini şekillendirip tasarlayabileceği iç içe geçmiş modüllerden oluşan bir tasarım anlayışına sahiptir (Şekil 1) [7]. Habraken'in kullanıcı odaklı tasarısı, yapının yapıldığı dönemin koşullarına hapsolmasının aksine, açık bir boşluk bırakılarak değişen yaşam koşullarına yönelik tasarım yapabileme imkânını sağlama niteliğindedir.

Şekil 1. Sketchblock, ANA Architects, Amsterdam, 2015-2017 [8]

Bu bağlamda açık yapı sistemiyle Amsterdam'da oluşturulan konut tasarımları da temelde, modül olarak tasarlanan birimlerin birbirlerine eklenerek bir bütün oluşturduğu düzenlemeleri içermektedir (Şekil 2-3). Bu tasarımlarda kullanıcının istekleri ön plandadır ve yaşama mekânının büyüklüğü kullanım isteğine bağlıdır. Genel olarak bütünüyle bitmiş bir yapı tasarlamak yerine ihtiyaç halinde tasarlanan modüllerin birbirlerine eklenmesi ile aynı zamanda sürdürülebilir bir yaklaşım izlenmektedir.

Şekil 2. Superlofts, Marc Koehler Architects, Amsterdam [9]

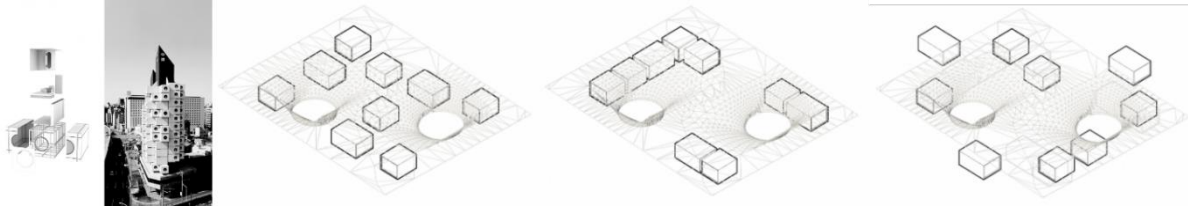

Şekil 3. Object One, Space Matter, Amsterdam [10]

3. MEKÂN HACMİNİN DÖNÜŞMESİ VE MEKÂN KONFORU

Esnek mekân tasarımının önemli bir bileşeni olan işlevsel kullanım, yapının günümüz ve gelecek açısından kullanımının planlanmasında potansiyel bir niteliğe sahiptir. Mekân hacmindeki değişim ve dönüşüm ile mekânın kullanımının öngörülebilir olması, yaşam koşullarına bağlı olarak yaşanan değişimlere uyum sağlayabilmesi açısından önemli bir olgudur.

Stanislas Chaillou'nun metabolist hareketin öncü tasarımı olan Nakagin Capsule Tower'dan ilham alarak hazırladığı, 'Metabolizma (S): Yüzyılda Esneklik' adlı projesi, mekânsal düzenlemesini günün farklı saatlerinde değişen kullanım modellerine uyacak şekilde aktif olarak ayarlamak için tasarlanmış karma kullanımlı bir yapı tasarımıdır (Şekil 4) [11].

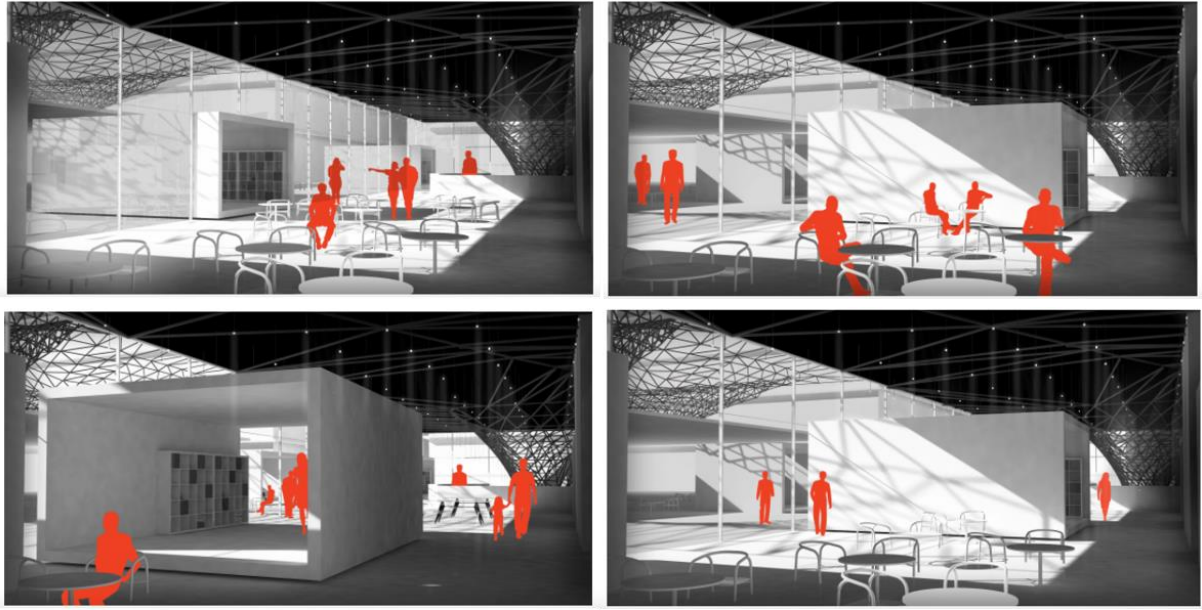
Şekil 4. Stanislas Chaillou, Metabolizma (S): Yüzyılda Esneklik Projesi [11]

Bu tasarım aynı zamanda modern veri biliminin kullanım modellerini tahmin etme ve yeni model oluşturma yeteneğinden yararlanılarak hazırlanarak, mekânın gerçek zamanlı yeniden düzenlenmesini sağlayan yarı otonom robotik teknolojinin bir parçasıdır [11]. Modüllerin hareket ederek mekânın kullanım işlevinin değişmesi fikrine dayanan proje, mekân hacminin çok işlevli kullanımın yanı sıra mekânsal boyutta dönüşüme güzel bir örnek oluşturmaktadır. İşlevin gerektirdiği biçimlenmeyi hareket eden modüller ile gün boyunca değişken bir biçimde sunan tasarı, birçok yönüyle mekânın esnekliğini güçlendirmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Gün boyunca mekânları yeniden düzenleyen yapının esnekliğini gösteren çizimler [11]

Tasarım algoritmaları sayesinde yapı, gün içerisinde hacimlerin nasıl konumlanacağını düzenleyerek bir program oluşturmaktadır [11]. Satış birimlerini de içeren karma kullanımlı yapıda bu programı Chaillou [12] şöyle açıklamaktadır: Sabah saatlerinde çalışanlar ve ziyaretçiler yapıya gelmeye başladığında birimler gridal bir biçimde düzenlenir, üst katlarda bireysel ve ortak çalışma alanları merkezde toplanırken; mutfak ve dinlenme alanları geriye çekilerek gözden kaybolur. Akşam saatlerinde ise binadaki aktivite azaldıkça satış birimleri kapanır ve akşam boyunca kullanıcıların keyifle vakit geçirebileceği bir mekân haline gelir (Şekil 6).

Şekil 6. Hareket eden modüller ile iç mekânın dönüşmesi [11]

Mimarlık ofisi Woods Bagot tarafından pandemi nedeniyle çoğunlukla evde geçirilen zamanı konforlu hale getirebilmek için, mekânın birçok aktiviteye yönelik olarak kullanılmasını sağlayacak şekilde tasarladığı modüler sistem de mekân hacminin dönüşerek farklı pratiklere imkân sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Tasarlanan modül gündüz, gece ve oyun modu olarak üç mod kullanımına yönelik öneri olarak sunulmuştur. Bu modül gündüz modunda iki hareketli kabin, bir masa, bir oturma ve yemek odası bulunan bir ofis-ev oluşumu planlanırken, gece modunda hacmin üç ayrı mekâna bölünerek kullanılabilmesi planlanmıştır. Oyun modunda ise hareketli birimler tamamen kenarlara itilerek açık bir alan oluşturmakta ve birçok aktiviteye imkân sağlamaktadır [13] (Şekil 7). İsteğe bağlı olarak farklı modlarda kullanılabilen tasarım, her durumda mekânın esnek kullanımına olanak sağlar pozisyonda kurgulanmıştır.

Şekil 7. Gün içerisinde farklı kullanımlara imkân sağlayan hacim [13]

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın odak noktasını oluşturan esnek mekânlar kapsamında ele alınan esneklik kavramı, değişen sosyal yaşantıya adapte olabilecek alternatif mimari tasarımlara imkân sağlaması bakımından hem günümüz hem de gelecek için önemli olgulara sahiptir.

Tarih boyunca değişmeyen bir ihtiyaç olarak barınma eylemi, günün koşulları, yaşanan olaylar ve gelişmeler sonucunda sayısız değişime uğrayarak farklılaşan mekân üretimlerine yol açmıştır. Doğanın verdiği doğal malzemeler ile inşa edilen mikro ölçekteki ilk barınaktan/konuttan günümüze kadar olan süreçte yaşama mekânlarımız konfor düzeyi yüksek hacimler haline gelmiştir. Bu durumda gelişen üretim sistemleri, yapı malzemeleri ve en önemlisi bilgi çağının gelişen ve gelişmeye devam edecek olan teknoloji ayağı etkin bir rol oynamaktadır.

Mimarlığın evrenselleşmesi fikriyle başlayarak bağlamından koparılan yapının farklı ortamlarda uygulanması, değişen ortama ve şartlara yönelik geliştirilen tasarımların bir nevi temelini oluşturmaktadır. Plan şemasındaki ve cephelerdeki serbestlik ile esneklik, modern mimarinin izleğinde gelişim fırsatı bulmaktadır. Sosyal yaşam dengesinin tümüyle bozulmasında etkili olan küresel savaşların yaşanması modern mimariyi olduğu kadar esneklik kavramını da derinden etkilemektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kentlerin yapısal bütünlüğünün savaş dolayısıyla bozulabilir olduğunu deneyimlemiş olmak, gelecek için ütopyik kent tasarımlarının oluşmasında önemli bir etken olmaktadır. Her ortama ve şarta adapte olabilir, değişebilir, eklemlenebilir ve taşınabilir kent tasarımları makro ölçekteki ütopyik ve distopyik sayılabilecek öngörüler olsa da mikro ölçekte esnek mekân arayışları açısından da önemli olguları barındırmaktadır. Nitekim bugün Covid-19 pandemisi dolayısıyla yaşanan küresel ölçekteki kriz, aslında var olması gerekli esnek mekân kavramının hem günümüz hem de gelecek için önemini bir kez daha göstermiştir. Benzer şekilde bu dönemde yaşama birimlerindeki esneklik arayışları, gelecek için esnek mekân üretiminde bulunma yolundaki gerekliliğe dair ipuçlarına sahiptir. Geçmiş yıllarda geliştirilen önerilerden bazıları her ne kadar kullanılan malzemeler dolayısıyla sürdürülebilir mimari ilkelerine uymayan özellikler barındırsa da günümüz mimarlığının yetkinliği bu pürüzleri ortadan kaldırabilecek düzeydedir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında ele alınan önerilerin incelenmesinin, değişen yaşam koşullarına uyum sağlayabilecek tasarım anlayışının yaygınlaşması yolundaki vurguyu artırması beklenmektedir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmektedirler.

YAZARLARIN KATKILARI

Elif DURMUŞ: Yazma-orijinal taslak hazırlama, yazma-inceleme ve düzenleme. Bedriye ASIMGİL: Yazma-orijinal taslak hazırlama, yazma-inceleme ve düzenleme, gözetim ve liderlik sorumluluğu.

KAYNAKLAR

- [1] Z. Y. Halu, *Çağdaş Mimaride Esnek Mekanların İzinde*. (2019). Erişim Tarihi: 17.12.2020. [Online]. <https://yapidergisi.com/cagdas-mimaride-esnek-mekanlarin-izinde/>
- [2] Ö. İslamoğlu, G. Usta, “Mimari Tasarımda Esneklik Yaklaşımlarına Kuramsal Bir Bakış”, *The Turkish Online Journal of Design*, vol.8, no.4, s.673-683, 2018.
- [3] Ö. Ak, *Pandemi Mimarisi*. (2020). Erişim Tarihi: 17.12.2020. [Online]. https://bilimtekNIK.tubitak.gov.tr/system/files/makale/32_pandemi.pdf
- [4] B. Gücüyener Pardorokes, *Pandemi Sonrası Mimari Ve Evlerimiz: Mimari Anlamda Öne Çıkan 7 Konu*. Erişim Tarihi: 17.12.2020. [Online]. <https://www.uplifers.com/pandemi-sonrasi-mimari-ve-evlerimiz-mimari-anlamda-one-cikan-7-konu/>
- [5] C. Bilge, “Sürdürülebilir Çevre ve Mimari Tasarım: Mimariye Eleştirel Bir Bakış”, Mimarlık Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2007.
- [6] N. Uzel, “Esnek ve Adapte Olabilir Konutlar İçin Değerlendirme Rehberi”, Mimarlık Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2001.
- [7] *Open Building Legacy*. Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <https://www.openbuilding.co/legacy>
- [8] *Het SchetsBlok*. Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <https://www.ana.nl/portfolio-item/het-schetsblok/>
- [9] *Superlofts*. Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <https://www.openbuilding.co/superlofts-mka>
- [10] *Objectone*. Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <http://www.spaceandmatter.nl/objectone>
- [11] J. McManus, *Harvard GSD Student Envisions Autonomous Building that Rearranges Spaces Throughout the Day*. (2018). Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <https://www.archdaily.com/894566/harvard-gsd-student-envisions-autonomous-building-that-rearranges-spaces-throughout-the-day>

- [12] S. Chaillou, *Synaptic City Space Flexibility in the age of Big Data*. Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. http://stanislaschaillou.com/citx/Synaptic_City_Stanislas_Chaillou_1.pdf
- [13] K. Klein, *Woods Bagot's Modular AD-APT Modifies Apartments For Working From Home*. (2020). Erişim Tarihi: 10.02.2021. [Online]. <https://www.dezeen.com/2020/04/13/woods-bagots-modular-ad-apt-apartments-working-from-home/>

Copyright © 2021 Durmuş and Asimgil. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).